

הרב יואל קטן

דברי פרידה מהגאון המיוחד הרב דוד צבי הילמן זצ"ל*

כמי שנכווה כמה וכמה פעמים מגחליו הלוהטים של הגאון המנוח ז"ל, ויחד עם זה היה בקשר רצוף ואף ביחסי ידידות מאוד לא-מצויים עמו שנים רבות, הצטערתי עם רבים אחרים כששמעתי בחודשים האחרונים על מחלתו של הרב הילמן. מדובר היה באמת בדמות מיוחדת במינה - הידע העצום שלו בכל תחומי התורה, חוש הביקורת המפותח באופן קיצוני, ההספק האדיר, הירידה בכל עניין עד ל'תחתית החבית', הרצון והנכונות שלו לשתף בידעיותי ובהשגותיו את מקורביו המגוונים, הקיצוניות הקנאית שלו בענייני אמונות ודעות מול הפתיחות המרשימה שלו ברכישת ידע מכל הסוגים ומכל מיני הספרים והמחברים, וכמובן סגנונו התקיף-התוקפני כשדן לשבט חיבור או מחבר או תופעה - כל אלו יצרו דמות מיוחדת במינה. הוסף על כך את צורת דיבורו המיוחדת, את הכמות האדירה והגיוון הלא-מצוי של הספרים שכיסו את קירות ביתו מן הרצפה ועד התיקרה (כולל אפילו ספר 'תולדות ההגנה' על שמונת חלקיו...), את היצירות החשובות-ביותר שהיה שותף בהכנתן (האנציקלופדיה התלמודית¹, רמב"ם מהד' פרנקל ועוד) או שההדיר אותן בעצמו (ספר המצוות של הרמב"ם מהדורת פרנקל ואגרות הרמ"ה [כתאב אל רסאייל]², הלכות נידה לרשב"ץ, וספרו הישן שחשיבותו לא פגה 'אגרות בעל התניא'), את מאמריו החשובים ב'צפונות', ב'ישורון' ועוד ('המעין' לא היה מספיק 'כשר' בשבילו...) - והנה לך דמות מיוחדת של תלמיד חכם שקשה להישאר אדיש לידו. זכיתי לקבל ממנו במשך השנים עשרות רבות של מכתבים, רבים מהם שופכי אש וגופרית עליי הקטן ועל אחרים - וגם שבחים מדי פעם; זכיתי כמה פעמים להיות שליח שלו לברר נקודות מסוימות בספרים שונים ואצל אנשי אקדמיה מכאן - ואצל תלמידי חכמים ומחברים שמסיבות וחשבונות שונים לא רצה ליצור עמם קשר ישיר מאידך; זכיתי להיעזר בו פעמים רבות בפירוש מושג או מציאת מקור, וזכיתי שהוא היה עובר על ספרים שההדרנו ב'מכון שלמה אומן' מכריכה לכריכה סמוך לפני הדפסתם ושולח עשרות הערות, תיקוני תוכן ולשון, מראי מקומות חדשים, תיקון תרגום מערבית ואף הערות של סגנון. זכיתי אף להיות שליח שלו לכמה מעשי חסד, ופעם כשהתברר

* הדברים נכתבו ביום פטירתו ז"ך אלול תש"ע, והתפרסמו למחרת בכתב העת האלקטרוני 'דאצ'ה' גיל' 100 עמ' 16. הם מתפרסמים כאן מחדש במלאת עשור לפטירתו עם תיקונים ושינויים קלים.

1 שאלתי פעם מדוע שמו לא מופיע בשערי האנציקלופדיה עם הכותבים האחרים, והוא השיב מיד: 'מכמה טעמים שתוכל לנחש לבד, ועוד כמה'...

2 כדי להזהיר ספרים אלו ממקורם למד וידע את הערבית-היהודית של ימי הביניים על בוריה.

לו שדברי חירוף וגידוף שפרסם על איש אקדמיה מסוים, שחשב שכתב דברי כפירה [לטעמו], אינם מוצדקים - ביקש ממני לבקש ממנו מחילה בשמו, ולא נח עד שווידא שהנ"ל מחל מחילה גמורה... האמת המוחלטת, כפי שראה אותה וכפי שהבינה או כפי שקיבלה מגדולי תורה שחפץ ביקרם הייתה אצלו חדה, ברורה, בלתי מתפשרת, לא תמיד 'ידידותית לסביבה' - אך מלאת תוכן, מלאת ידע, ואחרי הכל - גם מלאת כוונות טובות, רצון אמיתי לתקן עולם במלכות שדי, להפנות לרבש"ע כל רשעי ארץ, כי המלכות שלו היא ולעולמי עד ימלוך בכבוד.

דוגמא לבירור האמת-עד-תומה של הרב הילמן זצ"ל אביא דווקא מעניין שאינו למדני: לפני כמה שנים, כשהציבור התורני-ציוני התחיל להיות מוכר יותר בקרב הציבור החרדי, והכינוי 'חרד' ל' התחיל להיות נפוץ, ביקש ממני הרב הילמן לתאר לו בדיוק מי הם החרד"לים, וצירף בדרכו הדקדקנית רשימה של שאלות: באיזה מוסדות לומדים החרד"לים ולהיכן הם שולחים את ילדיהם ללמוד, מה צורת הלימוד שלהם, היכן הם מתגוררים, איזה ספרים הם מכניסים לביתם ואיזה לא, עם מי הם משתדכים, מה יחסם לציבור החרדי לסוגיו, ואף לאיזה בית כנסת ייכנס חרד"ל שידמן לעיר בני ברק וירצה להתפלל... השבתי לו כמיטב יכולתי, וסיימתי את דבריי בתקווה שהבירור המפורט הזה לא נועד "לדעת את האויב" אלא לקרב מעט בין הלבבות...

את מכתבי האחרון לרד"צ הילמן זצ"ל כתבתי בשלהי תמוז תש"ע, כתגובה לתגובות על דברי ביקורת שכתבתי בסקירת הספרים ב'המעין' תמוז תש"ע (כרך נ גיל' ד עמ' 211-011) על מאמרו הגדול ב'ירושתנו' נגד 'בעל האוצרות' רי"ד אייזנשטיין. הסכמתי עמו שהיה מקום והיתה חשיבות לגלות את קלונו של אייזנשטיין על כמה וכמה שטויות ו'טריפות' שיש בספריו, אך טענתי שה'בר' החשוב במאמרו הגדול טובע בים של תבן, שכל המוסיף גורע, שחלק מטענותיו מתאימות לכתבה נמוכה ב'יתד' ולא לקובץ תורני, ובקיצור שחבל שהמאמר לא כלל חמישה-שישה דברי ביקורת רציניים ומשמעותיים, שהיו משכנעים כל קורא שאין לסמוך על דברים שכתב ופירסם רי"ד אייזנשטיין, ותו לא; סיימתי את המכתב אליו בהערה שלא הייתה לי ואין לי שום כוונה ושום יומרות 'לחנך את הרד"צ שליט"א', אלא שכתבתי בסקירתי ב'המעין' את עניות דעתי לפני מנזי 'המעין' וקוראיו. סיימתי את המכתב בתיבות "כל טוב לרב שליט"א, ורפואה שלמה בנחת ושמחה לרב ר' דוד צבי בן חיה מרים דבורה, בתוך שאר חולי ישראל. בהערכה רבה, הקי"ק". תפילה זו לא נתקבלה; יומיים לפני ראש השנה תשע"א נפטר הרב הילמן במהלך אישפוז ב'מעייני הישועה'.

חבל על דמות מיוחדת זו שכה חסרה בעולם התורה, חבל על האי גברא רבה שעוד הרבה דיו נותר בקולמוסו, חבל על כמה וכמה יצירות חשובות שספק אם יזכו לראות אור. חבל על דאבדין. תנצב"ה. תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה.